

УДК 340:1; 340.134

DOI: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2018.32.149511>*В. М. Тернавська*, канд. юрид. наук, доцентКиївський національний університет будівництва і архітектури
Кафедра охорони праці і навколишнього середовища
Повітрофлотський проспект, 31, Київ, 03037, Україна

ПРИНЦИПИ СУЧАСНОЇ ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Стаття присвячена дослідженню правової природи юридичної категорії «правова політика». Представлено авторське визначення поняття правової політики. Аналізується методологічне значення нової категорії «принципи правової політики» для юридичної науки. Розглядаються різні інтерпретації поняття принципів правової політики, співвідношення категорій «принципи правової політики» та «ознаки правової політики», «цілі правової політики». Запропоновано класифікацію принципів правової політики.

Ключові слова: національна правова система, правова політика, принципи права, принципи правової політики, удосконалення права, правове регулювання.

Постановка проблеми. Ефективність правового регулювання різних сфер життєдіяльності суспільства, досягнення поставлених цілей у процесі державного будівництва, опосередковуються не стільки наявністю стратегії правового розвитку суспільства і держави, скільки безпосередньо тими ціннісно-правовими засадами, на яких формується сутність національної правової політики. Сучасна правова політика України формується, на жаль, у більшості без належного врахування закономірностей розвитку правового життя українського суспільства, де у пріоритеті часто не публічні, а приватні інтереси великого бізнесу, що сповільнює процес демократичних перетворень в державі. Відповідно розробка змістовної проблематики правової політики має не лише важливе теоретичне, але і практичне значення, що набуває сьогодні особливої актуальності у загальному контексті процесів правової глобалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика правової політики є малодослідженою в українській юридичній науці. Серед досліджень, присвячених питанням розробки загальнодержавної концепції правової політики, слід виділити роботи В. Тація, Ю. Шемшученка, В. Селіванова, О. Скрипнюка, О. Петришина, О. Рудневої та інших. Так, академік В. Тацій вважає, що розробка різних аспектів правової політики передбачає обов'язкове врахування принципу історизму у формуванні правової бази нашої державності [1, с. 5]. Однак принципи правової політики ще не стали самостійним предметом дослідження загальної теорії права, тому аксіологічне значення даного правового явища ще не представлено у правознавстві. Натомість правова політика, її принципи і пріоритети, стали предметом багатьох наукових досліджень сучасних російських правознавців, зокрема С. Алексєєва, С. Поленіної, О. Малько, В. Нерсисянца, М. Матузова, А. Коробової та інших.

Мета статті. Відсутність належного методологічного аналізу значення і ролі принципів правової політики у нормотворчому процесі негативно позначається

як на правотворчій, так і правозастосовній практиці. Відповідно автор ставить за мету обґрунтування доцільності введення до системи науки теорії права категорії «правова політика», належне визначення змісту її принципів, що має не лише теоретичне, але і практичне значення для юриспруденції.

Виклад основного матеріалу. Правова політика виникла як самостійний напрям дослідження права в юриспруденції у другій половині XIX ст. («політика права»), завданням якої стало критичне оцінювання діючого законодавства і розробка ідей щодо удосконалення існуючого механізму правового регулювання.

На думку автора, *правова політика* – це сукупність ідей стратегічного характеру, що продуковані органами державної влади та органами місцевого самоврядування у процесі їх професійної діяльності за участю інститутів громадянського суспільства і втілені у конкретні програми розвитку правового життя суспільства та держави.

Правова політика повинна містити принципіві положення, основні ідеї, а також слугувати своєрідною ідеологією при створенні правових норм, а також моніторингу щодо їх реалізації, застосування, виконання [2, с. 102].

Правова політика як будь-який вид державної політики має свої завдання і цілі, успіх реалізації та досягнення яких обумовлюється її правовими засадами, тобто принципами.

В юридичній літературі останнім часом доволі часто приділяється увага питанням, що стосуються поняття принципів права та їх класифікації, однак українські правознавці обійшли своєю увагою питання щодо принципів правової політики.

В цілому, категорія «принцип» інтерпретується в юридичній літературі як соціальне явище, що відображає закономірності розвитку суспільного життя. С. Муромцев у свій час відмічав, що «принцип, у чому б він не полягав, є не більше як явище; принцип становить продукт людської діяльності» [3, с. 29-30].

Принципи виконують функцію загального закріплення суспільних відносин, що дає можливість розглядати їх з позиції певних ідей, керівних засад [4, с. 43].

На думку російського вченого М. Ісакова, *принципи правової політики* – це вихідні визначальні ідеї, установки, що становлять моральнісну та організаційну основу виникнення, розвитку і функціонування правової політики [5, с. 161].

Принципи правової політики також характеризуються як система основних та визначальних ідей, що зумовлюють загальні підходи громадянського суспільства та державної влади щодо стратегічно орієнтованої діяльності у сфері правового регулювання соціальних відносин [6, с. 177].

Головними джерелами принципів правової політики є політика і право. Формування принципів правової політики відбувається також під впливом законів економіки, пануючої в суспільстві ідеології і моралі. Отже, зміст принципів правової політики відображає потреби та інтереси соціуму, котрі опосередковані конкретним історичним етапом розвитку суспільства і держави. Вважається, що суспільні інтереси та потреби, які полягають в основі принципу, формуються і змінюються незалежно від волі законодавця [7, с. 23].

Дозволимо собі перефразувати висловлення М. Козюбри і зазначити, що зміст принципів правової політики невіддільний від конкретного практичного буття людей; принципи матеріалізуються у реальних діях суб'єктів правової політики, які є як творцями, так і реалізаторами правової політики [8, с. 145].

тики повинна враховувати як поточний момент стану соціальної дійсності, так і його динаміку, тенденції і перспективи подальшого розвитку, своєчасно реагувати на можливі зміни. Відсутність передбачення помітно знижує якість правової політики та спричиняє неефективність правового інструментарію. Саме на основі науково обгрунтованої концепції за допомогою права має здійснюватися вибір оптимальних шляхів видозмінення суспільних відносин у бажаному напрямку.

Принцип послідовності передбачає, що правова політика повинна проводитися на основі довготривалих програм розвитку держави і суспільства, які планомірно будуть реалізовуватися спільно органами держави та інститутами громадянського суспільства.

Принцип системності означає, що різні форми реалізації правової політики – правотворчої, правозастосовної, правоінтерпретаційної, доктринальної тощо, повинні знаходитися у матриці єдиної політики і бути узгодженими між собою.

Принцип відповідності правової політики міжнародним принципам і стандартам зумовлює необхідність врахування позитивного досвіду зарубіжного законодавства та рекомендацій міжнародних співтовариств щодо дотримання прав людини в країні та забезпечення гарантій їх реалізації при розробці нормативно-правових актів.

Як було зазначено раніше, правова політика формується на певних засадах та має свої завдання, цілі, засоби досягнення. У зв'язку з цим слід зазначити, що в юридичній літературі принципи правової політики часто ототожнюються з такими категоріями, як «ознаки правової політики», «цілі правової політики», що є неприпустимим [11, с. 14]. Зокрема, наукова обгрунтованість часто інтерпретується як ознака правової політики, а не принцип. Однак, М. Ісаков зазначає, що наукова обгрунтованість є саме принципом правової політики, оскільки не лише наука чинить свій вплив на формування правової політики та можливості її функціонування, але й економіка, ідеологія, культура; крім того це є обов'язкова вимога, що ставиться до правової політики, без дотримання якої даний феномен не зможе повноцінно функціонувати та досягати поставленої мети [5, с. 168-169]. Вважаємо слушною думку російського правознавця. Річ у тому, що ознаки правової політики належать до сфери сущого, оскільки характеризують те, що є у дійсності, а принципи правової політики слід віднести до сфери належного тому, що, будучи опосередкованими правовою ідеологією, вказують на те, якою повинна бути правова політика [12, с. 63-64].

Некоректно також ототожнювати принципи і цілі (задачі) правової політики. Важливими задачами правової політики є правове забезпечення демократичних реформ, що проводяться в Україні, зміцнення правопорядку, підвищення ефективності правосуддя тощо. Так, згідно з принципом відповідності правової політики міжнародним принципам і стандартам сформовано одну з важливих задач правової політики Україні – проведення адаптації законодавства України до законодавства ЄС, яка передбачає приведення законів України та інших нормативно-правових актів у відповідність до *acquis communautaire* з урахуванням критеріїв, що висуваються Європейським Союзом до держав, які мають намір вступити до нього. Отже, принципи правової політики встановлюють важливі ціннісно-нормативні основи політико-правової дійсності, тоді як задачі правової політики визначають напрями подальшого бажаного розвитку правового життя суспільства.

Висновки. Таким чином, зміст правової політики розкривається через її принципи, тобто основоположні ідеї ціннісно-правового характеру. Правова політика ґрунтується як на загальноправових принципах, так і принципах властивих виключно правовій політиці, котрі у своїй сукупності характеризують справжню її сутність та слугують суб'єктам правотворчості орієнтирами для удосконалення механізму правового регулювання суспільних відносин. Принципи правової політики є динамічними правовими явищами, що відображають загальний стан політико-правової системи суспільства і зумовлюють тенденції її подальшого розвитку. Зароджуючись у надрах громадянського суспільства, еволюційно, за допомогою юридичної практики, в межах правоутворення, встановлюються нові принципи, що відмінняють дію застарілих, не актуальних принципів [4, с. 42].

Список літератури

1. Тацій В. Я. Проблеми формування правової політики в Україні. Вісник Академії правових наук України. 1994. № 2. С. 3-13.
2. Правовая политика и правовая реформа в современной России (обзор материалов «круглого стола»). Государство и право. 2009. № 4. С. 100-107.
3. Муромцев С. А. Определение и основное разделение права. 2-е изд., доп. Санкт-Петербург: Издательский дом Санкт-Петербургского государственного университета, 2004. 223 с.
4. Колодій А. М. Принципи права: генеза, поняття, класифікація та реалізація. С. 42-46. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/63807/08-Kolodiy.pdf?sequence=1>.
5. Исаков Н. В. Правовая политика современной России: проблемы теории и практики : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. Ростов-на-Дону, 2004. 459 с.
6. Малько А. В., Затонский В. А. Правовая политика: основы теории и практики: учебно-методический комплекс. Москва : Проспект, 2015. 352 с.
7. Зайчук О. В. Принципи права в контексті розвитку загальної теорії держави і права. С. 22-28. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/63854/04-Zaychuk.pdf?sequence=1>.
8. Козюбра М. Принципи права: методологічні підходи до розуміння природи та класифікації в умовах сучасних глобалізаційних трансформацій. Право України. 2017. № 11. С. 142-164.
9. Общая теория права и государства: Учебник / Под ред. В. В. Лазарева – 3-е изд., перераб. и доп. Москва: Юристъ, 2003. 520 с.
10. Матузов Н. И. Актуальные проблемы российской правовой политики. Государство и право. 2001. № 10. С. 5-12.
11. Титенко Ю. А. Принципы, виды и механизм реализации российской правовой политики: общетеоретический аспект : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Тамбов, 2007. 24 с.
12. Малишев Б. В. Правові явища зі сфери належного та зі сфери суцього (теоретико-правовий аналіз). Право і громадянське суспільство. № 2. 2013. С. 62-73. URL: <http://lclaw.knu.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/2-3-2013/item/103>.

Стаття надійшла 25.11.2018 р.

В. Н. Тернавская, канд. юрид. наук, доцент
Киевский национальный университет строительства и архитектуры
Кафедра охраны труда и окружающей среды
Воздухофлотский проспект, 31, Киев, 03037, Украина

ПРИНЦИПЫ СОВРЕМЕННОЙ ПРАВОВОЙ ПОЛИТИКИ УКРАИНЫ

Резюме

Статья посвящена исследованию правовой природы юридической категории «правовая политика». Представлено авторское определение понятия правовой политики. Анализируется методологическое значение новой категории «принципы правовой политики» для юридической науки. Рассматриваются различные интерпретации понятия принципов правовой политики, соотношение категорий «принципы правовой политики» и «признаки правовой политики», «цели правовой политики». Предложена классификация принципов правовой политики.

Ключевые слова: национальная правовая система, правовая политика, принципы права, принципы правовой политики, усовершенствование права, правовое регулирование.

V. M. Ternavska, Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor
Kyiv National University of Construction and Architecture
the Department of Labor Protection and Environment
Povitroflotsky Avenue, 31, Kyiv, 03037, Ukraine

PRINCIPLES OF MODERN LEGAL POLICY OF UKRAINE

Summary

The article is dedicated to the research of legal nature of juridical category “legal policy”. The author’s determination of notion of legal category is presented. The methodological significance of new category “principles of legal policy” for legal science is analyzed. The different interpretations of notion of principles of legal policy, a correlation of the categories “principles of legal policy” and “signs of legal policy”, “aims of legal policy” are considered. The classification of principles of legal policy is offered.

Key words: national legal system, legal policy, principles of law, principles of legal policy, improvement of law, legal regulation.